

R. N. Bain fordításában *Eyes like the Sea* (1893), *Midst the Wild Carpathians* (1894), *The Lion of Janina ; or The Last Days of the Janissaries* (1897), *An Hungarian Nabob* (1898) *Tales from Jókai* (1904), P. F. Bicknell fordításában *The Baron's Sons* (1900), *Manasseh* (1901, mindkettő rövidített fordítás) s nem kevésbé érdektelen számunkra A. B. Yolland *Debts of Honour* (1900) és A. J. Patterson *The New Landlord* (1868) fordítása sem. A hiány Jókainál a legszembetűnőbb, mivel idegen fordításban megjelent műveinek felsorolása bizonyára több oldalt tenne ki a jelenlegi egy helyett. Hasonlóan hiányoznak még Mikszáth és Mórícz műveinek angol fordításai.

Molnár Ferenc műveinek angol fordításairól sem mondhatjuk el, hogy felsorolásuk teljes lenne. Itthon műveinek lényegesen több angol nyelvű kiadásáról tudunk, mint amennyit a szerző említésre méltónak tart, köztük egy összes műveinek kiadását 1937-ből. Igaz, azt is szívesen vettük volna, ha tájékoztatást kapunk Watson Kirkconnell kanadai költő Ady-fordításairól.

Nem folytathatjuk tovább a hiányok felsorolását. De az elmondottak alapján talán világos, hogy a bibliográfia nem felel meg annak a célnak, hogy felkeltse az érdeklődést Magyarországra és a magyar irodalom iránt. S mint ízelítő, egy készülő, nagy munkából, sejtetni engedni annak fogyatékoságait. Ezek mennyisége jelentős mértékben csökkenhetne, ha a szerző valóban felvesz minden magyar vonatkozású kiadványt, s a magyar szerzők valamennyi idegen nyelven megjelent művét, a jelenleginél pontosabb bibliográfiai adatokkal, de még talán az sem lenne felesleges, ha megjelölné azokat a legnagyobb könyvtárakat, ahol ezek a könyvek megtalálhatók.

Kovács József

Stein, Werner: Kulturfahrplan. Die wichtigsten Daten der Kulturgeschichte von Anbeginn bis heute. 2., verb. und erw. Gesamtausgabe. Berlin—Grunewald, 1958. Herbig. 1401 S.

Mindig érdekes megtudni, hogy külföldi kutatók mit és mennyit ismernek a magyar irodalomból. Stein könyve nem lexikon, hanem szinkronikusan és diakronikusan csoportosított adathalmaz, mely az egyetemes művelődéstörténet fejlődésének útját kívánja felvázolni. Minden efféle enciklopédikus mű valósággal polihisztori felkészültséget követel meg összeállítójától, akinek járatosnak kell lennie egyebek között a világ-irodalomban is.

A *Kulturfahrplan* szerzője azonban, úgy látszik, túlbecsülte erejét, amikor e feladatra vállalkozott. Erre nemcsak a lépten-nyomon

tapasztalható hiányosságok engednek következtetni, hanem a feldolgozott anyagrészek közötti aránytalanságok is. Pl. második vonalbeli német írók [Hagedorn, Löns stb.] tömegével foglalják el a helyet más népek klasszikusai elől [Hriszto Botev stb.].

Ami a magyar irodalmat illeti, a korai korszakok viszonylag jól vannak képviselve. Stein ismeri Anonymust [1204], említi a *Halotti Beszédet* [1225], az *Ómagyar Mária-síralmat* [1375], a *Bécsi (!) Képes Krónikát* [14. század], valamint az általa *Ferenc-legendaként* feltüntetett *Jókai-kódexet* [1420]. A magyar reneszánszról [XV. sz. m. f. és XVI. század] nincs semmi mondanivalója, a XVII. századot — méltán, noha kár, hogy egyesegyedül — Zrínyi Miklós képviseli, akit említ 1620-ban, 1664-ben, sőt főművének címét is [*Das belagerte Szigeth*] idézi. A XVIII. századból egyetlen magyar író nevét sem találjuk, s a XIX. sz.-ból is csupán Petőfi Sándorét. „A magyar szabadság költője” [Stein szavai] háromízben [1823; — *Der Strick des Henkers* 1846; — 1849.] szerepel a könyvben, ami nála a legmagasabb mércét jelenti.

A XX. századi magyar irodalomból a lírát Ady Endre [*Blut und Gold* 1906. (!)], a regényírást Mórícz Zsigmond [*Hinter Gottes Rücken* 1911.], a drámairodalmat Molnár Ferenc [*Liliom* 1910; — *Spiel im Schloss* 1928; — 1952.], végül a tudományos irodalmat Lukács György [*Essays über Realismus* 1938; — *Thomas Mann* 1949.] neve fémjelzi.

Stein névsorának számos hiányossága és helyenként erősen vitatható volta első pillanatra kiütökzik. Tárgyi tévedés csak egy van benne, az sem irodalmi [Liszt Ferenc szerinte német zeneszerző], az általa megadott évszámok is többé kevésbé megbízhatóak, feltűnnek azonban a régi magyar irodalmat illető, gyanúsán precíz datálásai. Válogatásán azt érezni, hogy ahol talált német nyelvű szakirodalmat [*Ómagyar Mária-síralom*], fordítást [Mórícz Zsigmond], vagy műfordítást [Ady Endre], elsősorban arra támaszkodott. Érthetetlen kivétel azonban ez esetben is Jókai teljes mellőzése, hogy persze másokat [Mikszáth, Madách, József Attila stb.] ne említsünk. Nyilvánvaló tehát, ha Stein alapsabb munkát végez — második kiadásról van szó! —, számos hiányt pótolhatott volna.

De számolnunk kell más akadállyal is, azzal, hogy irodalmunk sok értékes alkotásáról még akkor sem szerezhetett tudomást, ha akart volna, mert régi és mai klasszikusaink műveinek nagy része mindmáig alig, marxista szellemű és a jelenlegi kutatás színvonalán álló magyar irodalomtörténet pedig talán csak e sorokkal egyidőben jelenik meg idegen nyelven.

V. Kovács Sándor